Lakatos Artur
Egy olvasmányos szintézis a visszatért Észak-Erdélyről

Ablonczy Balázs: *A visszatért Erdély, 1940–1944*

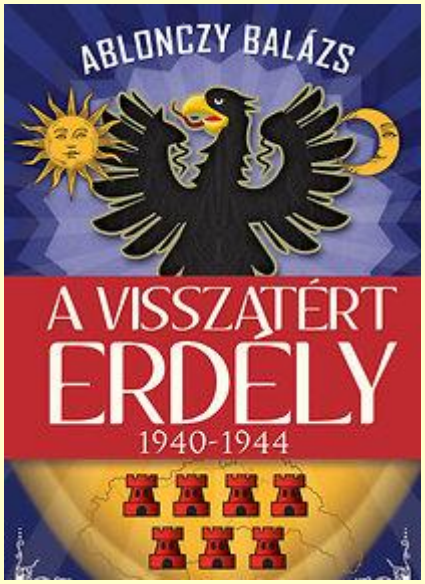

A nagysikerű *Trianon-legendák* című Ablonczy-könyv (Jaffa Kiadó, 2010.) ismeretében nagy érdeklődéssel vettem kézbe a szerző új kötetét, amely az 1940 és 1944 között Magyarországhoz visszacsatolt erdélyi részekkel (a népi és szakmai nyelvezetben egyaránt Észak-Erdélyként jelölt területtel) foglalkozik. Az első olvasás után is feltűnt: hangvétele meglehetősen eltér a *Trianon-legendák*étól. Míg az utóbbi meglehetősen kemény, sok helyütt provokatívnak, agresszívnak tűnő hangot is megüt, és elsősorban, „legendákat", folklórszámba menő elbeszéléseket, ismertetéseket demitizál, cáfol, illetve igyekszik azokat lebontani valós alapjaikra, eltávolítván mindazt, amit a szájhagyomány hozzátett, *A Visszatért Erdély*ben a demitizálás csak olyan mértékben van jelen, amennyire ez feltétlenül szükséges az események és folyamatok ismertetése és elemzése során.

Ablonczy Balázs munkáinak jellemzője, a szerzőnek hatalmas szerencséje/tehetsége, hogy – egyszerűen fogalmazva – „jól ír": egyszerű szavakat használ, világos mondatokban fogalmaz, az olvasó figyelmét mindvégig ébren tartó gondolatmenetben vezeti a mondandóját.

Szerénységgel jegyzi meg Ablonczy a könyvének bevezetőjében, hogy „ez nem az a nagymonográfia, amire a magyar történetírásnak szüksége lenne". A könyv kétség kívül nem a témának a nagymonográfiája műfajában és szintjén való feldolgozása, ez a tény azonban mit sem von le mű értékéből. Mint ismeretes a magyar történettudomány egészen a legutóbbi időkig feltűnően szemérmes volt Észak-Erdély visszacsatolásának bemutatásában, miközben a román történetírást folyamatosan foglalkoztatta az észak-erdélyi magyar fennhatóság kérdése. Az is ismeretes, hogy a két interpretáció igencsak távol állt egymástól. Ablonczy szerénységéhez tartozik, hogy a köszönetnyilvánításai során is fontosnak tartja megemlíteni segítői, tanácsadói kapcsán, hogy „esetleges hibáimért, tévedéseimért őket természetesen semmiféle felelősség nem terheli". Az ilyen etikai hozzáállás mindenképp külön is értékelendő, még akkor is, ha ma már jelent üdítő kivételt. Nyilvánvalóan történetírásunk etikai aspektusainak a hétköznapiságát kellene, hogy képezze.

Ablonczy könyve szintézis jellegű munka, adataiban, információiban értéket jelent, sok esetben újat is hoz, alapot képez. A szerző széles körű ismeretanyaggal rendelkezik – természetesen minden forrást azért ő sem ismerhet, hiszen ez napjaink információboomja között fizikai lehetetlenség nemcsak egy személy, hanem egész kutatócsoport számára is. Adatait jól összegzi, helyenként egészen merész következtetéseket levonva belőlük. Például azt, hogy a századforduló magyar elitje (megfogalmazása szerint: a közélet nagyjai) egy része reális veszélynek tartotta az ország területi integritása szempontjából az esetleges ro-

mán uralmat Erdély fölött. Véleményem szerint talán jobb megfogalmazás lenne azt írni, hogy tudtak az ilyen irányú román törekvésekről, de a Monarchia nagyhatalmi fölényének tudatában lehetetlennek látták annak a közeljövőben történő megvalósulását, mint ahogy a románság nagy része is.

A könyv szerkezetét tekintve 13 fejezetre tagozódik, amelyet a szerző még kiegészít egy rövid esszével a forrásokra és könyvészetre vonatkozóan. Máskülönben Ablonczy írásában megfigyelhető az a tendencia, hogy habár rengeteg forrást használ, megalapozván ezzel kutatómunkája szakszerűségét, a lábjegyzetes hivatkozások számát igyekszik minimálisra szorítani. Ennek oka lehet az írás olvasmányosabbá tétele, vagy egyszerűen az, hogy a szerző egyéni írásmódszere ilyen: szereti tömöríteni az információkra való hivatkozásokat.

A már említett bevezető *Két baleset – Előhang* címmel Pethő Sándor és Madersprach Viktor életének tragikus végét is ismerteti, mintegy zárójelben, továbbá felvezeti a következő fejezeteket. A *Harc Erdélyért* című második fejezet már belevág a probléma kellős közepébe vág: reprezentatív keresztmetszetét nyújtja a 19. századvégi és 20. század eleji magyar elit Erdélyképének. Szó esik még az Erdély Romániával történt egyesülésének körülményeiről, dióhéjban ennek következményeiről. A fejezet igazi központi témája azonban az 1940-es diplomáciai csatározások, amelyeket elsősorban Magyarország kezdeményezett, a revízió sikeres megvalósítása érdekében. A *Jönnek!* című fejezet a magyar bevonulás körülményeit tárgyalja, bizonyos mikrohistórikus epizódok (közöttük az ippi és ördögkúti események), tükrében jól ragadván meg a folyamat különböző aspektusait, valamint vázolja igencsak röviden – valószínűleg az olvasmányosság kritériumát szem előtt tartva – a magyar közigazgatás berendezkedésének körülményeit is. A *Bürók, rétek, villanydrótok* című fejezet komplex problematikája az 1940–1944-es észak-erdélyi társadalom működésének bizonyos aspektusait tárgyalja, ennek siker- és kudarcoldalaival egyetemben, zármomentumként a Székelyföld villamosítására tett kísérleteket leírva. Az *Erőterek* az észak-erdélyi magyar politikai élet realitásait, eseményeit, erőviszonyait dolgozza fel. *A templom és az iskola* c. fejezet az észak-erdélyi egyházi- és iskolaügyek problémáját tárgyalja, beleértve ezeknek bizonyos román vonatkozásait is. A *Rögeszmék kora* c. fejezet problémarendszerének középpontjában az erdélyi területek telepítések révén történő elmagyarosításának gondolatisága áll, valamint egyéb, kisebb mértékű olyan felvetések, amelyek a trianoni sokk hatására, mintegy hasonló eseményt megelőzendő, a magyar Erdély homogenizálását tűzték volna ki célként. Az *Utak az erdőn túlra* c. fejezet az erdélyi infrastrukturális beruházásokról szól. Üdítő színfoltja az egész munkának *A magyar Svájc* című fejezet, amely egy fontos, de eddig kevésbé feldolgozott témával foglalkozik: Magyarországnak a visszatért Erdéllyel kapcsolatos turisztikai politikájával. A *Végvári élet* és a *Keserű évek* még az előző fejezetekhez viszonyítva is hangsúlyosan viselik magukon a mikrohistória módszertanával történő megközelítést. A *Frontátvonulás* és a *Kísérlet vége* pedig a front közeledtével és áthaladtával zajló eseményekbe nyújt betekintőt, egész Erdély véglegesen Romániához kerülésének pillanatával bezárólag.

Ablonczy Balázs munkája – olvasmányossága mellett – kétségkívül nagyon értékes mű, az információk szempontjából is. Ami viszont a stílust egyedülállóan sajátossá teszi, az, hogy milyen sikeresen épít be a nagyobb méretű folyamatokba mikrohistoriális elemeket, oly módon, hogy az esettanulmányok nemcsak illusztratívak és szorosan kapcsolódnak a szélesebb kontextus témájához, hanem egyúttal olyan módon is be épülnek a szövegbe, hogy különös odafigyelésre lenne szükség, hogy megállapítsuk: hol kezdődik és vég-

ződik maga az esettanulmány. És meglehet, hogy Ablonczy nem ismer minden forrást, vagy hogy vannak a társadalmi életnek olyan aspektusai is, amelyek fontosak lehetnének, de nem esett róluk szó a kötetben (ilyen például a különböző közigazgatási szervek, hivatalok szerkezeti felépítése és működése, vagy az állami szervek viszonya az egyházakkal), de ezekkel együtt, vagy ezek ellenére, a kötet napjaink történetírásának legjobb szintézisei közé tartozik, amelyet mindenképpen érdemes elolvasni, különösen azoknak, akiket az 1940–1944-es intervallum Észak-erdélyi viszonyaiban érdekeltek. És nem tartom kizártnak azt sem, hogy ez az olvasmányos kis kötet helyet kap majd a legtöbb szakkönyvek listáiban is.

Ablonczy Balázs: ***A visszatért Erdély, 1940-1944.*** Jaffa Kiadó, 2011. 280. oldal. ISBN: 9789639971608